

ДОСВІД ВИВЧЕННЯ ФОЛЬКЛОРНОЇ ТРАДИЦІЇ В УНІВЕРСИТЕТАХ АНГЛОМОВНИХ КРАЇН

У статті розглядаються провідні тенденції вивчення фольклорної традиції в університетах США та Англії. Аналізується досвід структурування змісту дисциплін культурологічно-фольклористичного спрямування та застосування практичних форм засвоєння фольклористичної інформації в умовах університетської освіти цих країн.

Ключові слова: фольклористика, фольклор, університетська освіта, США, Англія, фольклорне товариство.

Постановка проблеми. В умовах євроінтеграційної направленості трансформаційних процесів в українському освітньому просторі важливою тенденцією є вивчення зарубіжного досвіду підготовки фахівців в умовах університетської освіти. Адже лише синтетичне сприйняття, розуміння вітчизняних освітніх традицій, сформованих передусім у класичних університетах, та навчально-наукових досягнень світової вищої освіти створює підвалини для професійної підготовки майбутніх фахівців, адаптованих до жорстких конкурентних умов сьогодення, інтелектуально загартованих, аксіологічно спрямованих, творчо зорієнтованих, здатних до професійної самореалізації та саморозвитку протягом життя. Ця проблема особливо актуальна для фольклористики як науково-освітньої галузі, яка представлена у кількох вітчизняних університетських та академічних осередках (Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Львівський національний університет імені Івана Франка, Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені М.Т.Рильського НАН України, Інститут народознавства НАН України та ін.). Водночас у більшості університетів (класичних і педагогічних) фольклористична підготовка передбачає засвоєння матеріалу одного-двох курсів чи спецкурсів (переважно «Усна народна творчість», «Література і фольклор»). Фольклористична підготовка фахівців, насамперед педагогів-словесників, потребує кардинальних трансформацій як у змістовому, так і у формальному

вимірах. Саме тому маємо враховувати досвід вивчення фольклорної традиції, засвоєння фольклористичної інформації в університетах зарубіжжя, зокрема США та Англії.

Аналіз актуальних досліджень. На сьогодні в українській фольклористиці актуалізувався інтерес до проблем історії становлення фольклористики як науково-освітньої галузі, про що свідчить спектр досліджень монографічного характеру, у яких аналізуються окремі теорії, концепції іноземних фольклористів, етнологів у контексті з'ясування їх значення для розвитку відповідних фольклористичних шкіл (М.Дмитренко [2], Я.Гарасим [1] та ін.). У «радянській» фольклористиці з'являлись поодинокі статті, присвячені аналізу специфіці дослідження фольклорної традиції в університетах зарубіжжя (О.Налепін [3]). Однак досвід вивчення фольклору у зарубіжних університетах, переважно у вимірах теорії світової фольклористики, аналізується фрагментарно у небагатьох опублікованих працях педагогів-фольклористів (С.Росовецький [4]) та у змісті навчальних курсів фольклористичного спрямування (Львівський та Київський національні університети).

Мета статті полягає в узагальненні найважливіших змістових та методичних аспектів вивчення фольклорної традиції в університетах англomовних країн, зокрема США та Англії.

Виклад основного матеріалу. Початкове професійне осмислення фольклорної традиції у США пов'язане з діяльністю **Американського фольклорного товариства**, яке було організоване в Массачусетсіще в 1888 р. колективом учених, музейних працівників і приватних осіб, зокрема за участю Марка Твена и президента США Рузерфорда Б. Хейса. Нині це професійна спілка, членами якої є відомі та молоді вчені-педагоги з антропології, фольклористики, етнології, культурології, які вивчають і обговорюють інформацію про фольклор усього світі. Товариство включає 2200 членів – учителів, науковців, бібліотекарів, фахівців сфери мистецтва і

культури, які причетні до дослідження фольклорної традиції (не всі з них є громадянами США).

На сьогодні у спектр функціональних напрямів товариства включено: видання квартального часопису «Журнал американського фольклору», організація щорічної конференції (у жовтні), поповнення інформації власного сайту, проведення семінарів з метою професійного розвитку, підтримка роботи 6 комітетів та 30 секцій, співробітництво з іншими товариствами (наприклад, «Національним гуманітарним товариством»), номінування за досягнення у сфері вивчення фольклору, провідна роль у реалізації національних та міжнародних культурних проектів тощо [5]. Виконуючи функцію координатора культурологічно-фольклористичних досліджень, товариство синтезує домінуючі напрямки фольклористичних досліджень, які розробляються в умовах університетської підготовки.

У **Гарвардському університеті** дисципліни фольклористичного циклу входять у програму історичної та філологічної підготовки майбутніх фахівців і мають достатньо диференційовану систему, яка базується на проблемних спецкурсах. На першому курсі студенти мають можливість вивчати курс *«Культура і вірування. Уявлення: традиційне і культурне вивчення. Введення у фольклор та міфологію»* (викладач Стефан А. Мітчел). Проблематика дисципліни зосереджена на вивченні основних форм фольклору (міфи, легенди, епічні твори, вірування, ритуали, святкування) і теоретичних засад їх аналізу, дослідженні проблем передачі національної, етнічної і культурної ідентичності крізь призму фольклору, його впливу на повсякденне життя, аналізі специфіки функціонування фольклору в межах соціальних, етнічних груп (від слов'янських епічних творів до відьомства Азії та Африки).

Курс «Фольклор і міфологія: герой і злочинець» (викладач Дебора Д. Форестер) викладається студентам старших курсів протягом одного семестру. Анотовано зміст курс передбачає вивчення сформованої традиції існування двох міфічних характерів, які наявні у творах усього світу. У змісті курсу аналізуються риси характеру і походження цих персонажів у декількох

культурних контекстах, зіставляючи їх зі світовими образами на основі переважно усної творчості. Варто зазначити, що береться до уваги і сучасний контекст (мас-медіа).

Курс «Казки і фантастична література» (викладач Марія Татар) в межах одного семестру дозволяє простежити становлення казок і їх трансформацію від усної традиції до літературної дитячої культури і впливу на масову культуру. Розглядаються змісті курсу питання: як впливають культурні міфи про невинність і спокусу, безжалісність і співчуття, гостинність і ворожнечу на людство, як фантастичні міфи (утопічні та ін.) забезпечують дітям створення віртуальних світів і сценаріїв. Досліджується творчість братів Грімм, Андерсена, Керрола, Баррі, Роулінг. До студентів, які бажають вивчати цей курс, висуваються достатньо високі вимоги, зокрема основне з них – найвища оцінка з літератури і мистецтва.

Курс «Американський фольклор. Рослини і люди» (викладач Ліза Т.Брукс) присвячений дослідженню складного зв'язку між рослинами і людьми в американському середовищі, в американських уявленнях, аналізуються літературні тексти, які представляють традиційні твори про рослини і людей, чия діяльність пов'язана з ними.

Курс «Читання і дослідження» (викладач Дебора Д.Форестер) викладається протягом двох семестрів. Правила вибору і роботи з матеріалами визначаються під час вивчення спеціалізованих тем (фольклор, міфологія, усне побутування текстів). Вивчати дисципліну повинні ті студенти, які попередньо обрали курс «Введення у фольклор і міфологію». Курс призначений для студентів з метою проведення власного дослідження (крім дисертаційного). Студент повинен отримати дозвіл головного тьютора (методиста) і згоду викладача, який має стати керівником його дослідження.

Курс «Збирацька робота та етнографія у фольклорі» (викладач Дебора Д.Форестер) зосереджений на основних методах вивчення традицій: їх уявленнях, зборі та інтерпретації. Як етнографічні, так і теоретичні праці є

матеріалом, на основі яких відбуваються дискусії та основна експериментальна робота під час виїзних проєктів.

У змісті курсу *«Історія і теорія методології фольклору»* (викладач Джозеф Ф.Харріс) аналізуються етапи розвитку фольклору і міфології як дослідницьких галузей, особлива увага надається тим методологічним підходам, які є найбільш прийнятними у відповідних напрямках. Курс зосереджений на аналізі методів вивчення фольклору і міфології XIX – XX ст., а також на сучасній методології.

Курс *«Тьюторські заняття для першокурсників»* (викладається багатьма викладачами) передбачає протягом двох семестрів підготувати студентів до написання кваліфікаційних робіт, а також у подальшому – дисертацій.

В межах курсу *«Втілення уявлень. Виразне тіло. Танець у культурному контексті»* (викладач Дебора Д.Форестер) здійснюється дослідження взаємозв'язку елементів танцю та рухів тіла з комунікаційними культурологічними знаннями танцівника та глядача.

Курс *«Зв'язок усного і писемного»* (викладач Ліза Т.Брукс) передбачає зіставлення усних і писемних творів, аналіз впливу одних на інші та дослідження проблеми переходу усного епосу в літературу. Також зосереджується увага на проблемі взаємовпливу творів різних культур.

«Героїчний епос Північної Європи» (викладач Стефан Мітчел) – фаховий курс, зміст якого складають твори народів Північної Європи та їх інтерпретацію.

Для успішного складання заліку з курсу *«Фольклор і міфологія»*, до якого включені спецкурси, які аналізувались вище, рекомендовано відвідувати семінари з проблем традицій Апокаліпсису в різних культурах, ораторського мистецтва, а також з теорії і методики порівняння усних традицій, міфів в історії, вивчення релігій, тварин у релігії (Індія), вступу у світову міфологію[7].

В Англії функціонує **Товариство фольклористів**, діяльність якого направлена на вивчення традиційної культури у всіх її формах. Створене в Лондоні 1878 р., воно було однією з перших організацій, які досліджували фольклор усього світу. На думку його членів, «фольклор» – це об'ємне поняття, яке поєднує різні аспекти культури і традиції, а також номінує дисципліну, яка їх вивчає. Зацікавлення членів товариства, напрями дослідження різноманітні: музика, пісні, танці, розповіді, ремесла і види мистецтва, традиції та вірування, релігійні питання, традиційна народна кухня. Згідно з основними документами товариства його мета – проведення досліджень світового фольклору та широке висвітлення їх результатів, доступних для усіх зацікавлених цим явищем. З дня заснування товариство постійно публікує результати діяльності в періодичних та авторських виданнях. Тричі на рік друкується власний журнал «Фольклор» (його перший примірник датується 1889 р.). Інформація про наукові здобутки, крім останніх п'яти років, доступна в електронній формі на сайті: www.JStor.org. Протягом року тричі виходить бюлетень новин діяльності товариства. Проблематика монографічних досліджень, праць стосується різних аспектів фольклору, значна їх кількість написана у співавторстві з науковцями, які займаються подібними дослідженнями.

При товаристві функціонують велика бібліотека і архів, розташовані у приміщенні Лондонського університету. Ці зібрання є унікальними для вивчення фольклору і доступним як для членів товариства, так і для вчених різних країн. Значна кількість цих ресурсів відкрита для всіх бажаючих. Одним із напрямів діяльності товариства є організація конференцій, лекцій і семінарів в Лондоні та поза його межами. Зокрема з 1981 р. відбувається престижний лекторій, присвячений пам'яті доктора КатариниБріггс, у якому беруть участь науковці зі світовим ім'ям. Щорічно за кращу книгу, присвячену фольклору, присуджується нагорода імені КатариниБріггс. Премія Президента товариства надається кожного року за кращу студентську роботу на фольклористичну тематику [8].

В **Абердинському університеті** студентам гуманітарних спеціальностей викладається курс «Етнологія і фольклор» (його тривалість 12 місяців для денного вивчення і 24 місяця – вечірнього-заочного; викладач д-р Йан Руссел). Основна мета курсу – надання інформації про розвиток етнології і фольклору, про провідні підходи до вивчення домінуючих напрямів: матеріальної культури, традицій і вірувань, усного епосу, пісень, дитячого фольклору та ігор, спорту і форм дозвіллевої діяльності. Незважаючи на те, що курс побудований на основі шотландського фольклорного матеріалу, він дозволяє продемонструвати, як концепція етнології і фольклору може бути застосована для аналізу важливих аспектів сучасного суспільства. Випускники цього курсу володіють ґрунтовними знаннями у напрямі концепцій, навичок, методології етнології і фольклору, яких достатньо для проведення докторських досліджень.

Це єдиний курс у Великій Британії, який розроблений для підготовки кандидатів до написання докторської роботи з етнології і фольклору з шотландської тематики північно-східного та північного регіону.

Курс складається з трьох блоків:

I. Блок – направлений на вивчення історії і розвитку етнології і фольклору у взаємозв'язку з основними жанрами і сучасними проблемними питаннями, такими як: рефлексія, самосвідомість, етика і рід, а також спрямований на практичне дослідження шотландського соціуму на основі засвоєного теоретичного матеріалу. Дослідженню підлягають такі питання, як: культурні зміни і стабільність, розвиток мови, еміграція та імміграція, винаходи шотландців тощо.

II. Блок – це практичні дослідження у виїзних умовах, збір, обробка, архівування та узгодження матеріалів.

III Блок – практична дослідницька, аналітична робота, яка має бути синтезована у формі дисертаційного дослідження (не менше 20 тис. слів).

Засвоєння перших двох блоків перевіряється шляхом написання значної кількості творів (3), проведенням презентацій (2) та іспитів (2).

Відвідування занять також впливає на підсумкову оцінку. Оцінювання виконання завдань третього блоку відбувається безпосередньо після публічного захисту дисертаційної роботи [6].

При **Кембриджському університеті** функціонує музей археології та антропології, при якому реалізується ряд науково-дослідницьких напрямів, присвячених культурі, легендам, музиці і хореографічному мистецтву регіонів Великої Британії (Шотландії, Уельсу та Ірландії), що знаходить своє практичне втілення в засобах масової інформації і сучасній масовій культурі (ельфи, хоббіти, гноми, карлики – ряд відомих фільмів типу «Володар кілець» до ансамблю національних ірландських танців).

Про розвиток фольклористичних досліджень на базі Кембриджського університету свідчать ряд фактів. У 2009 р. на національній конференції, присвяченій легендам і казкам, після виступу її королівської величності АшиДекханВангчук професор університету Стів Еванс презентував доповідь на тему «Вплив культурного фольклору на національні цінності». Його колега професор ЕйтнеГалчобхейр представив результати дослідження ірландського фольклору, зокрема зауважив, що Ірландія володіє однією з найбагатших колекцій фольклору у світі. Збиралась вона протягом 1935 – 1971 рр. і нараховує більше півмільйона рукописних сторінок і тисячі аудіозаписів. Ця унікальна колекція збиралась як професійними вченими, так і пересічними мешканцями, студентами, дітьми і налічує матеріали, присвячені різним місцевостям, їх назвам, традиціям, лікуванню рослинами, різним видам мистецтвам і місцевим діалектам.

В університеті спостерігається тенденція міждисциплінарного вивчення фольклорної традиції. Наприклад, Др. КенМакНамарра, директор музею природничих наук, проводить паралельні дослідження у сфері палеобіології (розділ біології, що досліджує походження, еволюцію і спосіб життя тварин і рослин, які вимерли), міфології і фольклору.

Загалом у Кембриджі діє Міжнародне товариство прикладного дослідження фольклору – професійна організація, яка вивчає фольклор, його жанри і види у зв'язку з іншими культурними сферами[10].

В **Оксфордському університеті** з 1948 р. діє Фольклорне товариство Оксфорда і його околиць, діяльність якого переважно спрямована на зібрання, записування та вивчення регіонального фольклору, англійського фольклору загалом та фольклору світу. Перший курс лекцій членами товариства був прочитаний 1948 р. у музеї Оксфордського університету. В цей же час через окремі суперечності з Лондонським товариством Оксфордське товариство відділилось і до сьогодні діє відокремлено як самостійна одиниця.

У процесі професійної підготовки, переважно філологів та істориків, діє система вільного вибору проблемних курсів і спецкурсів філологічно-фольклористичного, етнологічного спрямування, які структуруються на основі інтеграційних зв'язків з іншими галузями культури, науковими сферами. Наприклад, дисципліна на вибір – «Народна романтика: огляд фольклору з 1760 р. по 1914 р.». Зміст курсу базується на загальних культурно-мистецьких чинниках окресленого періоду. В анотації дисципліни окреслюються провідні фактори розвитку фольклору. Зокрема наприкінці XVIII ст. Європа відкрила для себе потенціал усної культури, що було пов'язано з розквітом епохи Просвітництва та зацікавленістю традицією, так як вчені, філософи шукали обґрунтування культурної і політичної революції, які б поставили людину на чолі всього. З метою краще пізнати людину був спродукований посилений інтерес до фольклору. Тому народна культура стала об'єктом натхнення для письменників, художників і музикантів та сприяла розвитку культурного руху від романтизму до модернізму. Це призвело до створення ряду профільних музеїв і товариств. Таким чином, концепція народного та пропаганда «плебейської» культури отримала поштовх до розвитку завдяки політичній ситуації. Фольклор відтворював інтелектуальні часові зміни, які відбулись від давнини, які трансформувались

у період романтизму і Позитивізму перед тим, як в ХІХ ст. відобразити несприйняття позитивістських та ірраціональних течій. Студенти, які засвоюють матеріал даного курсу, мають можливість вивчати досягнення відомих мислителів, які здійснили фундаментальний вплив на розвиток теорії і практики науки про фольклору. Зокрема значна увага приділяється аналізу поглядів братів Грімм, Норвезьким казкам і сагам тощо, а також досліджується вплив подібних проблемних аспектів на літературну творчість Ібсена, Сибеліуса, Стравинського та ін. Важливим аспектом курсу є вивчення фольклору крізь призму взаємозв'язку з іншими сферами: філологією, антропологією, психологією [9].

Висновки. Таким чином, аналіз домінуючих тенденцій вивчення фольклорної традиції в університетах англomовних країн, дослідження змістового наповнення дисциплін фольклористичного циклу та характеристика провідних форм фольклористичних студій засвідчує міждисциплінарний підхід викладачів-педагогів зарубіжжя до осмислення фольклористичної інформації, традиційного пласту культури. Фольклор в умовах університетської освіти зарубіжних країн, зокрема США та Англії, аналізується, інтерпретується, систематизується, структурується у контексті культурологічних теорій, антропологічних теорій, психоаналітичних підходів, естетичних категорій, що визначає його цілісну сутність як «животворчого» джерела, вічного початку культурного розвитку. Відповідно особистість – майбутній фахівець, долучаючись до такого поліаспектного аналізу народної творчості, стає безпосереднім її ретранслятором у соціумі, професійним фольклористом, що здатен до саморозвитку, професійного удосконалення у певному етнічному культурному середовищі, а також у глобалізованому світі, який акумулює традиційні культурні стереотипи, етнічне розмаїття культур.

Водночас подальшого розвитку потребує питання змісту і форм вивчення фольклору у слов'янському освітньому середовищі, що передбачає

розгляд провідних напрямів фольклористичних досліджень, освітніх програм, наукових шкіл в університетах Росії, Польщі тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гарасим Я. Нариси до історії української фольклористики: навч. посіб. / Ярослав Гарасим. – К.: «Знання», 2009. – 301 с.
2. Дмитренко М. Українська фольклористика другої половини XIX століття: школи, постаті, проблеми / М. Дмитренко. – К.: Вид-во «Сталь», 2004. – 384 с.
3. Налепин А.Л. Изучение и преподавание русского фольклора в университетах Великобритании и США / А.Л. Налепин // Советская этнография. – 1981. – №4. – С. 130-142.
4. Росовецький С.К. Український фольклор у теоретичному висвітленні: підр. / С.К. Росовецький. – К.: Вид.-полігр. Центр «Київський університет», 2008. – 623 с.
5. The AmericanFolkloreSociety // Режим доступу 5.06.2012: <http://www.afsnet.org/?page=AboutAFS>. – Загол. з екрану. – Мова англ.
6. TheUniversityofAberdeen // Режим доступу 10.06.2012: <http://www.abdn.ac.uk/>. – Загол. з екрану. – Мова англ.
7. TheHarvardUniversity. – Режим доступу 8.08.2012:[http://web.me.com/folkmyth/Folk %26 Myth/Courses.html](http://web.me.com/folkmyth/Folk_%26_Myth/Courses.html). – Загол. з екрану. – Мова англ.
8. TheFolkloreSociety (FLS) // Режим доступу 9.08.2012: <http://www.folklore-society.com/aboutus/index.asp>. – Загол. з екрану. – Мова англ.
9. TheUniversityofOxford// Режим доступу 13.08.2012: <http://www.ox.ac.uk/>. – Загол. з екрану. – Мова англ.
10. TheUniversityofCambridge// Режим доступу 18.08.2012: <http://www.cam.ac.uk/>. – Загол. з екрану. – Мова англ.